

ЛЬВІВСЬКЕ МУЗИЧНЕ РАДІОМОВЛЕННЯ В ПЕРШІ РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

Євген Дмитровський

*Львівська національна музична академія,
вул. Нижанківського, 5, 79005, м. Львів, Україна,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті розглянуто і проаналізовано особливості становлення Львівського музичного радіомовлення на комуністичних ідеологічних засадах у перші роки радянської доби.

Ключові слова: радіо, музична культура, заідеологізованість музичних передач, замовні твори.

Відразу після “визволення” західних областей України у вересні 1939 року партійно-радянські органи розпочали створення у Львові такого радіо, яке було б їм повністю підпорядковане і проводило політику комуністичної партії. Сюди прибула з Києва спеціальна бригада радіожурналістів та інженерно-технічних працівників. Разом із ними приїхав до Львова другий диригент симфонічного оркестру Київського радіокомітету Ісаак Паїн. Він мав завдання організувати музичне мовлення на Львівському радіо, яке відповідало б новим реаліям. Невдовзі, коли ця робота, проведена спільно з місцевими музичними радіоредакторами Витвицьким та Лісою, в цілому налагодилась, І. Паїну було доручено створення в структурі Львівського радіо симфонічного оркестру. Допомігав йому в цьому Микола Колесса.

У той час у Львові, згадував І. Паїн, було дуже багато хороших музикантів, які не мали постійного місця праці. До них долучилися ще й ті, хто втік із Заходу від фашистської небезпеки. Після проведеного конкурсного відбору музикантів оркестр під керівництвом І. Паїна розпочав роботу над першою програмою. А вже у грудні відбулася його концертна прем'єра, під час якої прозвучали Перша симфонія П. Чайковського, “Героїчна увертюра” В. Косенка, “Українська рапсодія” В. Барвінського і концерт для фортепіано з оркестром Ф. Шопена у виконанні Л. Мюнцера. Виступ новоствореного симфонічного оркестру Львівського радіо проходив у переповненому залі Львівської консерваторії. Незважаючи на те, що приміщення не опалювалось і люди сиділи у верхньому одязі, концерт мав великий успіх. Відгуки про нього публіки і преси були якнайкращі [1].

Зокрема, в рецензії Е. Ельснера відзначалося, що перший виступ оркестру був “розкішним”. Особливо тепло сприйняла публіка “Українську рапсодію” В. Барвінського, виконання якої зал вітав овацією. Високо оцінив рецензент творчий внесок молодого диригента І. Паїна, який “виявився надзвичайно музикальним інтерпретатором” [2]. В іншій публікації, що передувала виступу новоорганізованого оркестру, зазначалось, що такі концерти відбуватимуться систематично, а ще те, що “до роботи в оркестрі запрошено львівського українського композитора і диригента Миколу Колессу” [3].

У записаних сином І. Паїна п. Борисом батькових спогадах про початки радянського періоду в музичному мовленні Львівського радіо згадується і прізвище Євгена Козака, якому доручили організацію на радіо хору. Пісні у його виконанні, як і названі вище симфонічні твори, прозвучали в радіоефірі.

Для галицького соціуму спершу була незвичною радіокомунікація, за образним висловлюванням професора І. В. Крупського, “принесена на танковій броні” [4, с.133]. Її функціонування тепер уже мусило базуватися на засадах партійності, класовості.

Якщо з репертуаром симфонічного оркестру було простіше в нових умовах сталінського режиму і достатньо було на перших порах лише включати щось із творів російських композиторів, то для хору вже необхідно було підбирати й “ідейні” пісні, як це робили хорові колективи на Сході. У реалізації (нехай і формальній) партійної вимоги щодо ідейного наповнення музичних передач, їх підготовки в партійному для нової влади руслі “еталоном” служили радіоконцерти з Москви та Києва, які завжди починалися такими піснями. Ця “практика” під партійним тиском почала впроваджуватись на місцевому радіо і у “визволених” західних областях України.

У зв’язку з підготовкою та проведенням у Львові т.зв. народних зборів для формального прийняття заготовлених у Москві документів про возз’єднання, в Західну Україну, крім великого загону комуністичних пропагандистів і агітаторів, було направлено і чимало митців з метою пропаганди радянського музичного мистецтва. У Львові в той час побували хорова капела “Думка”, Державна капела бандуристів, Державний ансамбль пісні і танцю УРСР, а згодом – Київський академічний театр опери та балету імені Т. Г. Шевченка, Державний симфонічний оркестр УРСР, Червонопрапорний ансамбль пісні і танцю. Їхні виступи транслювало Львівське радіо, як і окремі концерти таких відомих співаків, як Марія Литвиненко-Вольгемут, Оксана Петрусенко, Іван Паторжинський та ін. Київських митців під час їхнього перебування у Львові часто запрошували на радіо, де просили їх одночасно переконувати слухачів у тому, що “там, за Збручем, – як було сказано в одній із музичних передач, – в квітучій радянській Україні широкий творчий розмах, а тут – занепад і застій”, і тільки завдяки возз’єднанню все зміниться на краще.

Відвідала Львів і група артистів Великого театру з Москви. Виступи київських і московських митців мали стати взірцем для музичних та хорових колективів у Західній Україні, а для працівників Львівського радіо – орієнтиром у виборі “потрібних” (найперше з позицій комуністичної ідеології) творів.

На становленні музичного мовлення Львівського радіо в нових умовах позначилися ті першопочаткові соціально-культурні зміни в житті корінного населення Західної України, що відбулися з приходом радянської влади. З одного боку, вони засвідчили одвічний потяг українця до прекрасного, до незмірно багатой культурної, зокрема музичної, спадщини свого народу, а з іншого – стали свого роду прикриттям усіх тих злочинів комуністичної влади, які вона чинила на західноукраїнських землях з людьми після їхнього “визволення”. У грудні 1939 року Рада народних комісарів УРСР прийняла постанову про створення в західних областях низки державних культурно-мистецьких закладів і художніх колективів. З огляду на це творчі можливості працівників Львівського радіо у створенні музичних передач зросли.

З кількісними показниками в культурній сфері (про них особливо дбала комуністична влада, щоб показати світові свої переваги) було все в порядку, а ось з якісними – далеко ні. Українська музична культура з приходом радянської влади втратила духовну музику, церковні хоріві співи, музичні твори тих авторів, які емігрували за кордон, козацькі та стрілецькі пісні, обрядову творчість... Усе це було вилучено з нової для галичан соціалістичної культури як “класове чуже” на довгі п’ять десятиліть. Натомість з гучномовців, крім здебільшого російської класики, лунали пісні радянських композиторів (переважно російськомовні), в яких славили “мудру” партію, її вождів, а найбільше – “рідного батька” Сталіна, “непобедимую” Червону армію.

Необхідно звернути увагу і на таке. Все те, що робила комуністична влада у Західній Україні в сфері культури, пропагувалося нею ж через пресу і радіомовлення як нове, раніше невідоме, “постійно створювалась картина, начебто до 1939 року тут нічого вартісного не було, а те, що було, – не варте й уваги; все ж те, що було створене на підставі згаданої постанови і поза нею, – все це постало нібито на порожньому місці” [5, с. 123].

Вже з перших місяців функціонування Львівського радіо в нових умовах у текстовій частині музичних передач зустрічаємо типові для радянської пропаганди привезені зі Сходу штампи, шаблонні вислови на кшталт “з великим піднесенням”, “одностайне схвалення”, “трудоий ентузіазм”, “масовий рух”, “героїчна праця” тощо. Здебільшого характерні для випусків новин, вони швидко переключували в ті музичні програми, де йшлося про “соціалістичні перетворення” в культурній сфері.

Ось що писав з цього приводу журнал “Радіо”: “В багатьох районних і обласних редакціях (радіо) роками існує сухий текст, позбавлений ознак звичайної живої мови. В передачах без кінця повторюються трафаретні вирази, слова без будь-якого змісту...” [6, с. 1–2]. Ці зауваження більшою мірою стосувалися інформаційного та аналітичного мовлення, однак недоліки, про які йшлося, траплялися і в художніх, зокрема музичних, передачах.

Якщо музична творчість у Львові в перші роки радянської влади, як стверджує професор Л. О. Кияновська, зберігала вироблені у 20–30-ті роки “художні орієнтири” і розвивалася “за інерцією”, лише певною мірою рахуючись з реаліями “заангажованого мистецтва” [7, с. 309–310], то музичне радіомовлення вже змушене було беззастережно виконувати ті вимоги, які висувала комуністична партія, оскільки радіо в СРСР повністю залежало від її волі, будучи одним із головних сегментів радянської системи засобів масової інформації та пропаганди.

Знаний львівський музикознавець, музичний редактор Львівського радіо за часів Польщі і в перші роки радянської влади Софія Лісса, напевно, швидше вимушено, ніж добровільно вихваляючи зміни у культурному житті галичан з приходом радянської влади, писала у всесоюзному журналі “Музыкальная жизнь”: “Діяльність музичного відділу Львівського радіокомітету теж має нині цілком інший напрям і носить інший характер, ніж раніше... Музичний відділ радіокомітету, на перших порах ще не маючи твердого плану, включився в загальну мережу радянського радіомовлення. Щомісяця Львів дає близько 75 музичних передач, віддаючи належне музиці всіх народів, що населяють республіки Радянського союзу” [8, с. 92–93].

Зі статті С. Лісси виглядало так, що на Львівському радіо з приходом радянської влади відкрився доступ для композиторів-українців, і їхні симфонічні, кантатно-ора-

торіальні твори невдовзі після їх написання можуть зазвучати по радіо завдяки організованій новою владою у Львові музичним колективам. Тобто часовий відрізок між написанням твору і його оприлюдненням скорочувався до мінімуму, про що за часів Польщі можна було лише мріяти. В цьому був весь парадокс, бо “право на виконання рівночасно супроводжувалося жорстким ідеологічним контролем змісту виконуваних творів, численними соціальними замовленнями на ура-патріотичні композиції чи твори, присвячені великим вождям, які змушували писати навіть найбільш незалежних і знаменитих авторів Галичини” [7, с. 309]. Так було, зокрема, з відомим композитором Василем Барвінським, якому з Києва замовили вокально-симфонічний твір до річниці возз’єднання, про що було повідомлено у одній із радіопередач.

Більше матеріально, ніж духовно, стимулювали місцевих композиторів до написання “потрібних” творів конкурси, в організації і проведенні яких брав участь Львівський обласний радіокомітет. У 1940 р., зокрема, проводився оголошений спілкою композиторів і радіокомітетом конкурс на крашу пісню про Червону армію, а також організований спільно з редакціями львівських газет конкурс на кращий музичний твір, присвячений річниці возз’єднання.

У перші роки функціонування Львівського радіо в нових умовах досить широко була представлена в ефірі (найперше з пропагандистською метою) музична подієва інформація. Так, у жовтні–грудні 1939 р. повідомлялося про приїзд до Львова музичних колективів і окремих виконавців з Києва та Москви; про гастрольну поїздку хорової капели “Трембіта” під керуванням Дмитра Котка по західних областях України, підкресливши при цьому, що в її репертуарі, крім народних, є пісні радянських композиторів; про перший виступ новоорганізованого на Львівському радіо симфонічного оркестру; про концерт у Великому театрі (так раніше називали оперний театр) відомої львівської співачки Єви Бандровської-Турської та ін.

Багатим на музичні події для Львова був 1940 рік. Відповідно, широкою й різнобічною була музична інформація. З неї слухачі дізналися, зокрема, що у Львові розпочали свою діяльність обласна державна філармонія з симфонічним оркестром, невдовзі приступив до роботи над виставами театр опери і балету, що почалося навчання у Львівській державній консерваторії за програмою вищих музичних навчальних закладів СРСР; почули також повідомлення про приїзд до Львова з концертами державних симфонічних оркестрів з Москви і Києва, хорової капели “Думка”, струнного квартету ім. П. І. Чайковського; про гастролі у Львові Київського державного академічного театру опери і балету та багато іншої інформації.

Музичні радіоповідомлення, як і інші матеріали радіо, носили відверто агітаційно-пропагандистський характер, що особливо проявився в передачах до річниці возз’єднання. Про що б у них не йшлося, обов’язково підкреслювались переваги радянського способу життя, заслуга у всьому комуністичної партії, її вождів, головню – Сталіна, який “захоплювався мистецтвом, а найбільше – музикою”.

Такими були перші радянські роки музичного мовлення Львівського радіо.

Після війни Львівське радіо на засадах ідеологічних догм, які насаджувала комуністична партія у засобах масової інформації і пропаганди, під тиском партійних

органів продовжило лінію відтворення й підтримки в передачах радянзації галицької музичної культури, при цьому замовчуючи її національні традиції, всі попередні творчі надбання, дбаючи головно про відображення в ефірі бажаних з комуністичного погляду стосунків влади й народу.

Список використаної літератури

1. З приватного архіву родини Паїних.
2. Czerwony Sztandar. – 1939. – 23 груд.
3. Вільна Україна. – 1939. – 18 груд.
4. Крупський І. В. Львів: місто газет і журналів / І. В. Крупський. – Львів, 2006.
5. Мазепа Лешек. Сторінки музичного минулого Львова / Лешек Мазепа. – Львів, 2001.
6. Радіо. – 1941. – №4.
7. Кияновська Л. О. Галицька музична культура XIX-XXст. / Л. О. Кияновська. – Чернівці, 2007.
8. Музыкальная жизнь. – 1940. – №9.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.13

Прийнята до друку 08.10.13

LVIV MUSIC BROADCAST IN THE EARLY YEARS OF SOVIET ERA

Eugene Dmytrovskyi

*Lviv National Music Academy,
5 Nyzhankivskyi Str., 79005, Lviv, Ukraine,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

The peculiarities of formation of Lviv music broadcast under communist ideological principles in the early years of the Soviet period are reviewed and analyzed in the article.

Key words: radio, musical culture, music programs with ideological blinkers, biased works.

ЛЬВОВСКОЕ МУЗЫКАЛЬНОЕ РАДИОВЕЩАНИЕ В ПЕРВЫЕ ГОДЫ СОВЕТСКОЙ ЭПОХИ

Евгений Дмитриовский

*Львовская национальная музыкальная академия,
ул. Нижанковского 5, 79005, г. Львов, Украина,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

В статье рассмотрены и проанализированы особенности становления Львовского музыкального радиовещания на коммунистических идеологических началах в первые годы советской эпохи.

Ключевые слова: радио, музыкальная культура, идеологическая направленность музыкальных передач, заказные произведения.